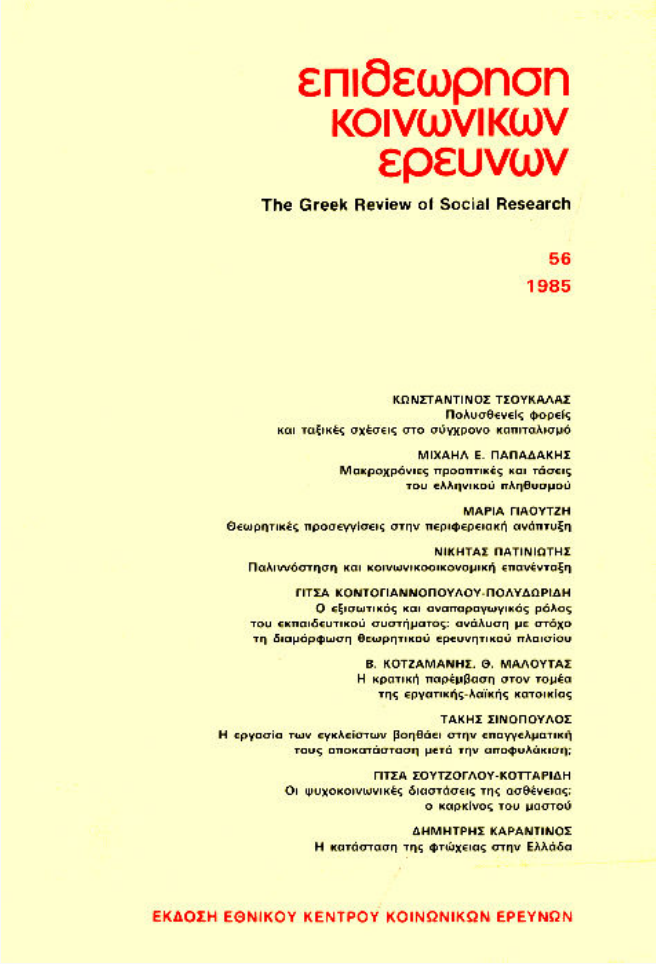
ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Greek Review of Social Research

Vol 56 (1985)

56

Η κατάσταση της φτώχειας στην Ελλάδα

Δημήτρης Καραντινός

doi: 10.12681/grsr.824

Copyright © 1985, Δημήτρης Καραντινός

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0.

To cite this article:

Καραντινός Δ. (1985). Η κατάσταση της φτώχειας στην Ελλάδα. *The Greek Review of Social Research*, *56*, 186–192. https://doi.org/10.12681/grsr.824

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 29/03/2024 13:14:43

*Δημήτρης Καραντινός**

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο άρθρο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να υπολογισθεί ο αριθμός των φτωχών στην Ελλάδα και να εκτιμηθεί η επίδραση μιας σειράς κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών στην ύπαρξη του φαινομένου, χρησιμοποιώντας γι' αυτόν το σκοπό τα αποτελέσματα μιας έρευνας της Στατιστικής Υπηρεσίας με τίτλο «Έρευνα καταναλώσεως των νοικοκυριών κατά το 1974» (έκδοση 1977).

Η φτώχεια, όπως και το γενικότερο φαινόμενο της οικονομικής ανισότητας, έχει μελετηθεί ελάχιστα στη χώρα μας. Είναι από τα κοινωνικά εκείνα φαινόμενα με πολλά και λίγο ως πολύ γνωστά δυσάρεστα επακόλουθα, για το οποίο, αντίθετα από ό,τι θα περίμενε κανείς, επίσημες ερευνητικές προσπάθειες δεν υπάρχουν.

Πιο συγκεκριμένα, η αντιμετώπιση του προβλήματος της φτώχειας κυριαρχήθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες από την άποψη ότι η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της θα εξαλείψει τις έντονες εισοδηματικές διαφορές που αποτελούν και την πηγή του προβλήματος[1]. Σχετικά με το επιχείρημα αυτό, τείνει να γίνει πια φανερό σε όλους ότι υψηλά βιοτικά επίπεδα δεν σημαίνουν αυτόματα και υποχώρηση της φτώχειας ή άμβλυνση των οικονομικών ανισοτήτων. (Απόδειξη το γεγονός ότι η φτώχεια φαίνεται να επιμένει στις βιομηχανικές χώρες του δυτικού κόσμου).

Υπογραμμίζοντας τις οικονομικές όψεις της φτώχειας μας βοηθά στην κατανόηση του προβλήματος. Είναι φανερό ότι η επιτυχία μιας εκστρατείας εναντίον της φτώχειας θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό από τις υπάρχουσες πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των φτωχών και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Μια περισσότερο διεισδυτική ματιά στο πρόβλημα, όμως, θα πρέπει να πηγαίνει πέρα απ' αυτό, περιλαμβάνοντας στην εξέταση και τις ιατρικές, τις εκπαιδευτικές και τις ψυχολογικές όψεις του προβλήματος. Συνήθως η προσέγγιση του οικονομολόγου εστιάζεται γύρω από την προσπάθεια να βρεθούν κατά προσέγγιση αιτίες για τη φτώχεια, όπως π.χ. η ανεργία, σε αντίθεση με την κοινωνιολογική προσέγγιση που κυρίως στηρίζεται στην έρευνα περισσότερο ουσιαστικών παραγόντων, όπως π.χ. η έλλειψη εκπαιδευτικών δυνατοτήτων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η φτώχεια είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο. Οι γενεσιουργικές αιτίες

* Δρ Οικονομίας.

1. Για ένα απάνθισμα των πολλών και επίπονων προσπαθειών που έχουν γίνει για την εξέταση της κατανομής του εισοδήματος μέσα στα πλαίσια της ορθόδοξης οικονομικής ανάπτυξης βλέπε: Lydall H.F. (1979), *A theory of income distribution*, Clarendon Press. Για μια περισσότερο ριζοσπαστική θεώρηση του ίδιου προβλήματος βλέπε: Fields G.S. (1980), *Poverty inequality and development*, C.U.P.

της, όπως επίσης και τα αποτελέσματά της είναι πάρα πολλά και συχνά αλληλένδετα, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η εξήγησή της με απλά μαθηματικά μοντέλα.

Η ορθόδοξη μέθοδος για τη μέτρηση της φτώχειας περιλαμβάνει την κατασκευή ενός ορίου εισοδήματος ή κατανάλωσης, το οποίο υποτίθεται ότι αντανακλά το ελάχιστο κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης. Από τη στιγμή που θα καθορισθεί ένα τέτοιο επίπεδο, όλοι εκείνοι που τὸ εισόδημά τους βρίσκεται κάτω απ' αυτό το επίπεδο λογίζονται σαν φτωχοί.

Το όριο φτώχειας που επιλέχθηκε γι' αυτήν τη μελέτη είναι 5.000 δρχ.[2] Το χρηματικό αυτό όριο αντιστοιχεί σε μηνιαία συνολική καταναλωτική δαπάνη νοικοκυριού κατά το 1974. Σε κατά κεφαλήν όρους η γραμμή φτώχειας τοποθετήθηκε στις 1.645 δρχ. (μηνιαία καταναλωτική δαπάνη ανά άτομο).

Σύμφωνα με αυτό το όριο περίπου 30.85% του συνόλου των νοικοκυριών βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας. Η αντιστοιχία σε άτομα είναι μικρότερη στα 24.60%, κι αυτό γιατί οι φτωχοί διατηρούν μικρότερα νοικοκυριά από τους μη φτωχούς[3].

Στις επόμενες παραγράφους εξετάζεται η κατανομή των φτωχών νοικοκυριών σύμφωνα με τον τόπο διαμονής τους, με το επάγγελμα και τον τύπο της απασχόλησης του αρχηγού του νοικοκυριού, με τον αριθμό των οικονομικά ενεργών μελών και τέλος με την ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται δύο διαφορετικά μέτρα φτώχειας. Στην πρώτη στήλη έχει υπολογισθεί, για κάθε πληθυσμιακή ομάδα, το ποσοστό που τα φτωχά νοικοκυριά αυτής της ομάδας αποτελούν σε όλα τα νοικοκυριά της ομάδας. Ουσιαστικά αυτό είναι ο κίνδυνος φτώχειας (poverty Incidence). Μια ομάδα νοικοκυριών με ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, που υποφέρει από μεγάλο κίνδυνο φτώχειας, μπορεί ταυτόχρονα να «βαραίνει» λίγο για τη συνολική φτώχεια. Αυτό εξαρτάται από το μέγεθος αυτής της ομάδας σε σχέση με το σύνολο των νοικοκυριών. Η δεύτερη στήλη μας δείχνει ακριβώς αυτό· δηλαδή το ποσοστό που τα φτωχά νοικοκυριά μιας ομάδας είναι σε όλα τα φτωχά νοικοκυριά του δείγματος (poverty accountability). Καθαρά και οι δύο τύποι πληροφοριών χρειάζονται για τη χαράξη κοινωνικής πολιτικής.

Γενικά το μέγεθος της περιοχής κατοικίας φαίνεται να συνδέεται έντονα με τον κίνδυνο φτώχειας στην Ελλάδα. Με μια σχέση αντιστρόφως ανάλογη, σαν κι αυτή που περιγράφεται στον Πίνακα 1, η φτώχεια είναι κατεξοχήν πρόβλημα στις αγροτικές περιοχές της χώρας. Περισσότερα από τα μισά νοικοκυριά που μένουν σε χωριά με λιγότερους από 1.000 κατοίκους είναι φτωχά σύμφωνα με τους υπολογισμούς μας.

Η κατανομή των φτωχών νοικυριών ανά επαγγελματική κατηγορία φέρνει στο προσκήνιο δύο ομάδες του πληθυσμού με πολύ υψηλό κίνδυνο φτώχειας και ταυτόχρονα μεγάλο βάρος στη συνολική φτώχεια. Είναι αυτοί που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα και οι εκτός εργασίας. Η τελευταία αυτή ομάδα αποτελείται κυρίως από συνταξιούχους και ανέργους.

Μια άλλη ταξινόμηση των φτωχών νοικυριών στον Πίνακα 1 γίνεται ανάλογα με τον αριθμό των οικονομικά ενεργών μελών. Οι άνεργοι στην έρευνα έχουν

2. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση αυτή δεν περιγράφεται εδώ. Γενικά πρόκειται για μια έμμεση μέθοδο, στην οποία το επίπεδο φτώχειας ορίζεται με όρους ελάχιστου ορίου συντήρησης και πιο συγκεκριμένα με το κόστος μιας ελάχιστης αναγκαίας δίαιτας.

3. Μια εναλλακτική και αρκετά συνηθισμένη στη διεθνή βιβλιογραφία μέθοδος μέτρησης της φτώχειας υπολογίζει σαν φτωχούς αυτούς που η κατανάλωσή τους δεν ξεπερνά το μισό της κατανάλωσης του μέσου ατόμου. Σύμφωνα με έναν τέτοιο ορισμό, λοιπόν, το κατά κεφαλή όριο φτώχειας για την Ελλάδα και για το 1974 πρέπει να κυμαίνεται γύρω στις 1.409 δρχ. Αν και αυτό το όριο είναι χαμηλότερο από αυτό που υιοθετήσαμε, τα ποιοτικά συμπεράσματα που περιγράφονται στη συνέχεια του άρθρου μπορούν να θεωρηθούν ότι ισχύουν ακόμα και με αυτό τον ορισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποσοστιαία κατανομή φτωχών νοικοκυριών.

	Ποσοστό φτωχών νοικοκυριών σε κάθε πληθυσμιακή ομάδα	Ποσοστό φτωχών νοικοκυριών σε όλα τα φτωχά νοικοκυριά του δείγματος
1. ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ		
Περιοχή πρωτεύουσας	16.08	17.47
Περιοχή Θεσσαλονίκης	23.64	6.07
Πόλεις με περισσότερο από 30.000 κατοίκους	24.53	7.34
Πόλεις με 10.000-30.000 κατ.	28.05	7.34
Πόλεις με 5.000-10.000 κατ.	26.61	2.88
Χωριά με 2.000-5.000 κατ.	35.16	8.12
Χωριά με 1.000-2.000 κατ.	47.95	13.28
Χωριά με λιγότερο από 1.000 κατ.	51.93	37.51
2. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΡΧΗΓΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ		
Επιστήμονας, ελεύθερος επαγγελματίας κλπ.	5.14	0.83
Διεθύνων, ανώτερο διοικητικό στέλεχος κλπ.	0.00	0.00
Υπάλληλος γραφείου	8.47	1.75
Έμπορος ή πωλητής	19.41	4.89
Απασχολούμενος στην περιοχή υπηρεσιών	23.49	4.76
Γεωργός, κτηνοτρόφος κλπ.	49.04	32.27
Εργάτης ή τεχνίτης	17.77	15.55
Εκτός εργασίας	47.34	39.96
3. ΤΥΠΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ		
Εργοδότης	6.84	1.18
Αυτοαπασχολούμενος	37.01	41.18
Μισθωτός	17.95	17.73
Εκτός εργασίας	48.49	39.91
4. ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΝΕΡΓΩΝ ΜΕΛΩΝ		
Κανένα	58.03	32.97
1	25.44	42.05
2	25.43	19.26
3	21.30	4.28
4 ή περισσότερα	22.92	1.44
5. ΗΛΙΚΙΑ ΑΡΧΗΓΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ		
Λιγότερο από 24	33.14	2.53
25 - 34	15.25	6.72
35 - 44	19.28	15.33
45 - 54	25.38	18.21
55 - 64	35.17	20.39
65 - 74	54.60	25.11
Περισσότερο από 75	68.37	11.70
ΣΥΝΟΛΟ	—	100.00

καταχωρηθεί στους οικονομικά ενεργούς, ενώ η πρώτη κατηγορία, νοικοκυριά χωρίς κανένα οικονομικά ενεργό μέλος, καλύπτει κυρίως αυτούς που έχουν πάρει σύνταξη. Όπως βλέπουμε από τον Πίνακα 1, ο κίνδυνος φτώχειας είναι σχετικά μικρός για όλες τις κατηγορίες εκτός από τα νοικοκυριά χωρίς ενεργό πρόσωπο. Γι' αυτήν την τελευταία κατηγορία ο κίνδυνος φτώχειας είναι σε ακραία επίπεδα (γύρω στο 58%). Παρ' όλα αυτά η κατηγορία αυτή μετρά για λιγότερη φτώχεια από τα νοικοκυριά με ένα ενεργό μέλος.

Τέλος ο Πίνακας 1 δείχνει την κατανομή των φτωχών νοικοκυριών ανάλογα με την ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού. Ο κίνδυνος φτώχειας εδώ ποικίλλει έντονα. Η διασπορά κυμαίνεται από 15.25% για την ομάδα των 25 ως 34 ετών και ως 68.37% για την ομάδα των άνω των 75. Το προφίλ ηλικίας των αρχηγών των φτωχών νοικοκυριών δείχνει ότι ο κίνδυνος φτώχειας είναι υψηλός για τους νέους, αλλά πέφτει για να φτάσει στο ελάχιστο στην ομάδα των 25 ως 34 ετών. Από κει και πέρα ανεβαίνει, αλλά η απότομη αύξηση δεν έρχεται πριν την ηλικία των 65. Μετά από αυτή την ηλικία ο κίνδυνος φτώχειας κινείται σε ακραία επίπεδα.

Όταν περισσότερο από ένα από τα χαρακτηριστικά που συνδέονται με μεγάλο κίνδυνο φτώχειας ληφθούν υπόψη ταυτόχρονα, τότε η πιθανότητα του να βρίσκεται ένα νοικοκυριό σε κατάσταση φτώχειας αυξάνει. Δυστυχώς, όμως, η αλληλεπίδραση των μεταβλητών δεν μπορεί να εκτιμηθεί με συγκεντρωτικά στοιχεία.

Ταξινομημένες, σύμφωνα με τον κίνδυνο φτώχειας, οι κύριες πηγές φτώχειας στην Ελλάδα είναι οι εξής:

1. Αρχηγός νοικοκυριού πάνω από 75 ετών.

2. Κανένα οικονομικά ενεργό μέλος στο νοικοκυριό.

3. Αρχηγός νοικοκυριού στην ομάδα ηλικίας από 65 ως 74 ετών.

4. Τόπος διαμονής νοικοκυριού χωριά με λιγότερο από 1.000 κατοίκους.

5. Αρχηγός νοικοκυριού εργαζόμενος ως γεωργός, ψαράς κλπ.

6. Αρχηγός νοικοκυριού δεν εργάζεται ή ζητά εργασία.

7. Το νοικοκυριό διαμένει σε χωριά των 1.000 - 2.000 κατοίκων.

Μια πολιτική εναντίον της φτώχειας δεν πρέπει βεβαίως να βασίζεται μόνο σε μέτρα που σημαδεύουν εκείνες τις ομάδες του πληθυσμού που παρουσιάζουν μεγάλο κίνδυνο. Πρέπει ταυτόχρονα να κατευθύνεται και προς εκείνες τις ομάδες που βαραίνουν στη συνολική φτώχεια. Αυτές οι ομάδες, σε σειρά προτεραιότητας, είναι:

1. Ένα οικονομικά ενεργό μέλος στο νοικοκυριό.

2. Αρχηγός του νοικοκυριού αυτοαπασχολούμενος.

3. Αρχηγός του νοικοκυριού δεν εργάζεται ή ζητά εργασία.

4. Τόπος διαμονής του νοικοκυριού χωριά με λιγότερο από 1.000 κατοίκους.

5. Νοικοκυριό χωρίς οικονομικά ενεργό μέλος.

6. Αρχηγός του νοικοκυριού εργαζόμενος ως γεωργός, ψαράς κλπ.

7. Αρχηγός νοικοκυριού στην ομάδα ηλικίας από 65 ως 74 ετών.

Κρίνοντας γενικά, φαίνεται ότι τα κοινωνικά χαρακτηριστικά βαραίνουν περισσότερο από τα οικονομικά στην ταξινόμηση σύμφωνα με τον κίνδυνο φτώχειας, ενώ το αντίθετο φαίνεται να ισχύει στην ταξινόμηση σύμφωνα με το βάρος στη συνολική φτώχεια. Και οι δύο κατάλογοι όμως δείχνουν τρεις περιοχές όπου ενέργεια πρέπει να ληφθεί άμεσα: τους ηλικιωμένους (είτε εργαζόμενους, είτε εκτός εργασίας), τους γεωργούς και αυτούς που δεν εργάζονται (σι νταξιούχοι και άνεργοι). Η σειρά αυτών των τριών χαρακτηριστικών δεν πρέπει να ληφθεί σαν σειρά προτεραιότητας, αν και φαίνεται ότι η μεγάλη ηλικία είναι η σημαντικότερη επεξηγηματική μεταβλητή της φτώχειας στην Ελλάδα.

Ο τρόπος που υπολογίσαμε τη φτώχεια μέχρι τώρα, δηλαδή το ποσοστό των φτωχών στον πληθυσμό, είναι κατά κάποιο

τρόπο ένα ακατέργαστο μέτρο της φτώχειας γιατί δεν λαμβάνει υπόψη του την ένταση της φτώχειας. Η τελευταία εξαρτάται από δύο παράγοντες: από την υστέρηση της μέσης κατανάλωσης του φτωχού νοικοκυριού από το όριο φτώχειας και από τη συγκέντρωση της κατανάλωσης ανάμεσα στους φτωχούς. Ένας εναλλακτικός δείκτης φτώχειας που περιλαμβάνει την πληροφορία της υστέρησης της κατανάλωσης των φτωχών από το όριο φτώχειας είναι το λεγόμενο «χάσμα της φτώχειας» (poverty cap). Αυτός ο δείκτης δείχνει τα χρηματικά ποσά που είναι αναγκαία για να έρθουν όλοι οι φτωχοί πάνω στο όριο φτώχειας, δηλαδή για να εκλείψει η φτώχεια[4].

Ο δείκτης του χάσματος της φτώχειας P έχει υπολογισθεί στον Πίνακα 2 για το συνολικό πληθυσμό, όπως επίσης και για τέσσερις διαφορετικούς τύπους περιοχών. Για το σύνολο του πληθυσμού ο δείκτης παίρνει την τιμή 0.0660, το οποίο υπονοεί ότι για να εξουδετερωθεί η φτώχεια, οι μη φτωχοί θα έπρεπε να θυσιάσουν 6.6% της συνολικής κατανάλωσης. Ο δείκτης φτώχειας είναι χαμηλός για την περιοχή των Αθηνών, κυμαίνεται σε μέτρια επίπεδα στις υπόλοιπες αστικές και ημιαστικές περιοχές και είναι πολύ υψηλός στις αγροτικές περιοχές. Το ποσοστό της κατανάλωσης που πρέπει να μεταφερθεί για να κλείσει το χάσμα της φτώχειας ποικίλλει από μόλις 2% στην Αθήνα σε πάνω από 17% στις αγροτικές περιοχές.

Στον ίδιο Πίνακα έχει υπολογισθεί επίσης η συμμετοχή καθεμιάς των περιοχών στη συνολική φτώχεια. Έτσι βλέπουμε ότι αν και στις αγροτικές περιοχές βρίσκεται μόνο το 30.82% του συνόλου των νοικοκυριών, η συμμετοχή τους στη συνολική φτώχεια ξεπερνά το 57%.

Τέλος στον Πίνακα 2 έχει υπολογισθεί η τιμή δύο ακόμα δεικτών φτώχειας που προτάθηκαν σχετικά πρόσφατα[5]. Οι δείκτες αυτοί διαφέρουν από τον προηγούμενο στο ότι παίρνουν υπόψη τους και το βαθμό της ανισοκατανομής της κατανάλωσης ανάμεσα στους φτωχούς (μια μεταφορά εισοδήματος από τους λιγότερο φτω-

---

4. Η αλγεβρική διατύπωση του δείκτη, όπως προτάθηκε από τον Kakwani, N.C. στο *Income inequality and poverty*, O.U.P., 1980, έχει ως εξής:

$$P=F(y^*)\ \frac{(Y^*-\mu^*)}{\mu} \qquad (1)$$

όπου, F(Y*) είναι το ποσοστό φτωχών στον πληθυσμό, Y* είναι το όριο φτώχειας, μ* είναι η μέση κατανάλωση του φτωχού νοικοκυριού και μ η μέση συνολική κατανάλωση. Το P μπορεί να μεταφρασθεί σαν το ποσοστό της συνολικής κατανάλωσης που χρειάζεται να μεταφερθεί από αυτούς που βρίσκονται πάνω από το όριο φτώχειας σε αυτούς που βρίσκονται από κάτω, ώστε η κατανάλωση των φτωχών να φτάσει στο Y*.

Μια από τις ιδιότητες του δείκτη P είναι ότι μπορεί να αποσυνθετηθεί. Αν ένας πληθυσμός διαιρεθεί σε έναν αριθμό ομάδων, ο δείκτης P μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να υπολογίσουμε την επίδραση καθεμιάς απ' αυτές τις ομάδες στη συνολική φτώχεια. Αν z ο αριθμός των ομάδων, έστω γεωγραφικών περιοχών, μ η μέση κατανάλωση των φτωχών νοικοκυριών στην περιοχή i, fi το ποσοστό του πληθυσμού στην περιοχή i και F(Y*) το ποσοστό των φτωχών στην περιοχή i, τότε έχουμε τις ακόλουθες σχέσεις:

$$F(Y^*) = \sum_{i=1}^{n} F_i(Y^*) f_i \qquad (2)$$

$$\mu^* = \frac{I}{F(Y^*)} \sum_{i=1}^{n} F_i\,(Y^*)\mu_i^*\, f_i \qquad (3)$$

Στην ισότητα (2) το ποσοστό των φτωχών στον πληθυσμό εκφράζεται με το σταθμισμένο μέσο του ποσοστού των φτωχών σε κάθε περιοχή με στάθμισμα ανάλογο με τον πληθυσμό κάθε περιοχής. Από τις (1), (2) και (3) παίρνουμε:

$$P = \frac{I}{\mu} \sum_{i=1}^{n} \mu_i f_i P_i, \text{ όπου } P_i = F_i(Y^*)\ \frac{(Y^*-\mu_i^*)}{\mu_i},$$

είναι ό δείκτης φτώχειας για τη περιοχή i.

5. Ο δείκτης P_1 μπορεί να γραφεί ως εξής:

$$P_1 = \frac{F(Y^*)}{Y^*}\ [Y^*-\mu^*(I-G^*)]$$

όπου G* υποδηλώνει το συντελεστή Gini για τα φτωχά νοικοκυριά. Βλ. Sen A.K. (1976), *Poverty: an ordinal approach to measurement*, Econometrica, vol. 44.

Μια διαφορετική κανονικοποίηση του παραπάνω δείκτη παράγει τον παρόμοιο δείκτη:

$$P_2 = \frac{F(Y^*)}{\mu}\ [Y^*-\mu^*(I-G^*)]$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δείκτες φτώχειας κατά περιοχή κατοικίας.

ΠΕΡΙΟΧΗ	Αριθμός νοικοκυριών*	Μέση μηνιαία κατανάλωση νοικοκυριού	Αριθμός φτωχών νοικοκυριών*	Μέση μηνιαία κατανάλωση φτωχών νοικοκυριών	Φτωχά νοικοκυριά σαν ποσοστό όλων των νοικοκυριών στην περιοχή
1. Αθήνα	2,487 (33.50)	12.260	400 (17.47)	3,408	16,08
2. Υπόλοιπο αστικών περιοχών	1.872 (25.22)	9,903	475 (20.74)	3,167	25.37
3. Ημιαστικές περιοχές	777 (10.47)	9,097	252 (11.00)	2,968	32.43
4. Αγροτικές περιοχές	2,288 (30.82)	6,657	1,163 (50.79)	2,686	50.83
ΣΥΝΟΛΟ	7,424 (100.00)	9,608	2,290 (100.00)	2,943	—

ΠΕΡΙΟΧΗ	Δείκτης φτώχειας (P)	*Συμμετοχή* περιοχής στη φτώχεια	*Συντελεστής* Gini για τα φτωχά νοικ.	Δείκτης φτώχειας (P_1)	Δείκτης φτώχειας (P_2)**
1. Αθήνα	0.0209	13.48	0.1389	0.0722	0.0271 (0.2292)
2. Υπόλοιπο αστικών περιοχών	0.0470	18.48	0.1740	0.0989	0.0611 (0.2311)
3. Ημιαστικές περιοχές	0.0724	10.91	0.1976	0.1698	0.0933 (0.2240)
4. Αγροτικές περιοχές	0.1767	57.12	0.2448	0.3018	0.2269 (0.2213)
ΣΥΝΟΛΟ	0.0660	100.00	0.2157	0.1661	0.864 (0.2358)

* Οι αριθμοί σε παρένθεση είναι ποσοστά.

** Οι αριθμοί σε παρένθεση είναι ελαστικότητες.

χούς στους περισσότερο φτωχούς θα άφηνε την τιμή του προηγούμενου δείκτη αναλλοίωτη). Η ανισοκατανομή της κατανάλωσης έχει επίσης υπολογισθεί στον Πίνακα 2 με το συντελεστή Gini. Ο συντελεστής αυτός είναι ένα περιληπτικό μέτρο διασποράς που παίρνει τιμές από 0 ως τη μονάδα. Από τη στήλη του συντελεστή αυτού βλέπουμε ότι η τιμή του για τα φτωχά αγροτικά νοικοκυριά είναι περίπου διπλάσια από αυτή για τα αθηναϊκά νοικοκυριά. Αυτό υπονοεί ότι οι αγροτικές περιοχές όχι μόνο υποφέρουν από μεγάλη φτώχεια, αλλά και ότι η ένταση της φτώχειας εκεί είναι μεγαλύτερη. Το γεγονός αυτό αντανακλάται στις τιμές των δεικτών φτώχειας στις δύο επόμενες στήλες.

Στο άρθρο αυτό προσπαθήσαμε να εκτιμήσουμε την έκταση της φτώχειας στην Ελλάδα και να εντοπίσουμε τις κυριότερες πηγές της. Υιοθετήσαμε ένα τεστ που βασίζεται στην κατανάλωση (φτάνει άραγε η ανεπάρκεια του εισοδήματος να χαρακτηρίσει τη φτώχεια;) και στο τεστ

Εδώ το χάσμα της φτώχειας δεν εκφράζεται σαν ποσοστό της μέσης κατανάλωσης (μ) αντί του ορίου φτώχειας (Y*). Η ελαστικότητα του P_2 ως προς το G* είναι:

$$E = \frac{(G^*)}{P_2} \frac{\partial P_2}{\partial G^*} = \frac{\mu G^*}{(Y^* - \mu^*) + \mu^* G^*}$$

το οποίο είναι μικρότερο από μονάδα, εφόσον $Y^* > \mu^*$. Η ελαστικότητα μας δίνει πληροφορίες πάνω στο αποτέλεσμα που θα είχε πάνω στο δείκτη φτώχειας μια αναδιανομή της κατανάλωσης ανάμεσα στους φτωχούς. Βλ. Avand S. (1973), «Aspects of poverty in Malaysia», *Review of income and wealth.*

αυτό υποβάλαμε τα στοιχεία μιας έρευνας της Στατιστικής Υπηρεσίας, στοιχεία που αρχικά συγκεντρώθηκαν για άλλους σκοπούς. Παρ' όλα αυτά με απλούς υπολογισμούς βρήκαμε ότι μια αναδιανομή της κατανάλωσης κατά λιγότερο από 7% από τους μη φτωχούς στους φτωχούς θα έφτανε για να εξαλειφθεί η φτώχεια.

Ένα άλλο συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από αυτή τη μελέτη είναι ότι η φτώχεια συνδέεται έντονα με τον αγροτικό τομέα. Αυτό το τελευταίο δημιουργεί ερωτηματικά για το ρόλο της οικονομικής ανάπτυξης στη χώρα μας. Γιατί, αν μια οικονομική ανάπτυξη, ανεξάρτητα από επιδόσεις στα συνολικά οικονομικά μεγέθη, δεν ευνοεί το ίδιο όλες τις κοινωνικές τάξεις και αντίθετα οξύνει τις όποιες διαφορές (επαγγελματικές, γεωγραφικές κλπ.) που προϋπάρχουν, ποιος θα ισχυρισθεί ότι είναι πετυχημένη;

Η αποδοχή μιας τέτοιας θεώρησης, ότι δηλαδή η αναπτυξιακή διαδικασία οξύνει παρά αμβλύνει τις ανισότητες, δεν είναι χωρίς συνέπειες για τη χαράξη κοινωνικής πολιτικής. Σημαίνει απλά ότι για να καταπολεμηθεί η φτώχεια στη χώρα μας δεν αρκούν οριακές μεταβολές στις ήδη υπάρχουσες πολιτικές και τα όργανα αναδιανομής που έχει στη διάθεσή του το κράτος. Χρειάζονται δραστικότερες αλλαγές, όπως η ριζική αναθεώρηση αυτών των πολιτικών και η εισαγωγή καινούριων που να επιτίθενται κατευθείαν στο πρόβλημα. Το πρώτο βήμα σε μια τέτοια καινούρια στρατηγική εναντίον της φτώχειας είναι η καθιέρωση ενός επίσημου ορίου φτώχειας (κάτι δηλαδή που γίνεται από χρόνια στη Δυτ. Ευρώπη και την Αμερική) και η μέτρηση του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω απ' αυτό το όριο.